

Iepakojuma revolūcija sākusies

No augusta Eiropas Savienībā (ES) sāka piemērot Regulu par iepakojumu un iepakojuma atkritumiem, kas turpmākajos gados būtiski mainīs prasības iepakojumam arī Latvijā. Prasības attiecas uz iepakojuma sastāvu, izgatavotāja identifikēšanu, ES atbilstības deklarācijas sagatavošanu un citiem pienākumiem.

Patērētāji vēl nemanīs

Regula par iepakojumu un iepakojuma atkritumiem (Iepakojuma regula) stājās spēkā 2025. gada 11. februārī, paredzot 18 mēnešu pārejas periodu, lai visas iesaistītās puses sagatavotos prasību īstenošanai. No šā gada 12. augusta sākas pirmo Iepakojuma regulas prasību piemērošana, piemēram, attiecībā uz ES atbilstības deklarācijas sagatavošanu.

Regulas mērķis ir novērst izlietotā iepakojuma rašanos – samazināt tā daudzumu, ierobežot nevajadzīgu iepakojumu un veicināt atkārtoti izmantojama un atkārtoti uzpildāma iepakojuma risinājumus. Nē – šampūns viesnīcās nepazudīs. Mainīsies veids, kādā tas tiek piedāvāts, proti, to varēs aizstāt, piemēram, ar atkārtoti uzpildāmiem dozatoriem. Restorānos, kafējnīcās un viesnīcās uz galda vairs nebūs ierasto vienas porcijas plastmasas trauciņu vai paciņu ar kečupu, majonēzi, kafijas krējumu, cukuru utt. Taču ir izņēmums ēdienam līdzņemšanai, kā arī medicīnas un aprūpes iestādēm. Papīra cukura paciņa pati par sevi netiek aizliegta. Ļoti vieglos plastmasas maisiņus no 2030. gada ierobežos, taču tie joprojām varēs būt pieejami, ja nepieciešami higiēnai vai, piemēram, neiekotai pārtikai. Šī ir tikai daļa no izmaiņām iepakojumu “revolūcijā”.

Līdz 2030. gadam paredzēts panākt, lai ES tirgū pieejamais iepakojums atbilstu noteiktām pārstrādājamības prasībām. Tāpat mērķis ir samazināt vajadzību pēc primārajiem dabas resursiem, izveidot labi funkcionējošu otrreizējo izejmateriālu tirgu un ar obligātu mērķrādītāju palīdzību palielināt pārstrādātas plastmasas izmantošanu iepakojumā, skaidro Klimata un enerģētikas ministrija (KEM).

Apjomīgā regula attiecas uz ražotājiem un citiem tirgus dalībniekiem, un tās ietekme patērētājiem ikdienā pagaidām vēl nav būtiski pamanāma, norāda KEM. Prasības piemēros pakāpeniski. Attiecīgi no 12. augusta nav vienlaikus jāizpilda visas regulā paredzētās prasības – daļai prasību noteikti konkrēti piemērošanas datumi, savukārt citu piemērošana būs atkarīga no Eiropas Komisijas pieņemtajiem sekundārajiem tiesību aktiem.

KEM aicina uzņēmējus pievērst īpašu uzmanību tam, kurā valstī iepakojums vai iepakotā prece tiek laista tirgū, jo atsevišķās ES dalībvalstīs jau ir ieviestas nacionālās prasības, kas uzņēmumiem jāievēro.

Vienkāršoti paplašinātās ražotāja atbildības jeb EPR princips nozīmē, ka uzņēmums finansē iepakojuma atkritumu apsaimniekošanu tajā dalībvalstī, kur iepakojums tiek laists tirgū un, paredzams, kļūs par atkritumiem. Ja Latvijas uzņēmums nosūta preci privātpersonai Vācijā, sūtījuma kastīte, aploksne un pildmateriāls pēc preces saņemšanas kļūst par iepakojuma atkritumiem Vācijā.

“Ja tirgojat preces ar savu zīmolu vai pasūtāt kastes ar savu logo, tad regulas izpratnē esat iepakojuma “izgatavotājs”. Jums pirms laišanas tirgū ir jāveic iepakojuma atbilstības novērtēšana, jāsavatavo tehniskā dokumentācija un ES atbilstības deklarācija,” skaidro zvērīnāts advokāts Lauris Klagiņš.

Vienlaikus regulā paredzēts īpašs izņēmums mikrouzņēmumiem. Ja mikrouzņēmums pasūta iepakojumu ar savu

Regula attiecas uz visu iepakojumu un iepakojuma atkritumiem neatkarīgi no materiāla vai izcelsmes (rūpniecības, mazumtirdzniecības, mājsaimniecības u.c.), papildinot esošos ES aktus par atkritumu apsaimniekošanu

Egona ZĪVERTA foto

nosaukumu vai preču zīmi un iepakojuma piegādātājs atrodas tajā pašā dalībvalstī, noteiktos gadījumos par iepakojuma izgatavotāju regulas izpratnē var būt uzskatāms pats iepakojuma piegādātājs.

Uzņēmējiem papildu izmaksas

“Kāpēc lielie uzņēmumi un amatnieki salikti vienā katlā?” par iepakojuma regulu neizpratni pauž Liepājas SIA “Addipa style” līdzīpašniece Kristīne Bumbule.

Mazā uzņēmēja savu produkciju – pašas darinātas somas, rotas, rotaļlietas, aušanas piederumus un citus izstrādājumus – ārvalstu klientiem tirgo vietnē *etsy.com*. Šobrīd, kamēr saistībā ar jauno regulu vēl ir daudz neskaidrību, māksliniece pārtraukusi sūtīt produkciju uz Eiropas valstīm. Līdzīgi esot rīkojušies arī daudzi citi tirgotāji no *etsy.com*.

Jaunā ES Regula par iepakojumu un iepakojuma atkritumiem paredz, ka pārrobežu pārdevējam, kas iepakojumu vai iepakotu preci tieši pārdod gala lietotājiem citā dalībvalstī, jāieceļ pilnvarotais pārstāvis paplašinātās ražotāja atbildības jautājumos katrā šādā dalībvalstī, kas nav pārdevēja dibināšanas valsts.

“Addipa style” līdzīpašnieci visvairāk interesē tieši Vācijas tirgus. Viņa noskaidrojusi, ka viena pakalpojumu sniedzēja piedāvājumā uzņēmumam, kas uz Vāciju gadā nosūta līdz 100 pakām, pilnvarotā pārstāvja pakalpojums izmaksā 75 eiro gadā.

Summa pati par sevi neesot liela, taču tā jāsamaksā uzreiz. Turklāt tirgotājs nevar paredzēt, cik sūtījumu uz konkrēto valsti gadā laikā nosūtīs, atzīmē K. Bumbule. Ja preces grib piedāvāt pircējiem daudzās Eiropas valstīs, pārstāvju un citu ar paplašināto ražotāja atbildību saistīto pakalpojumu izmaksas var ievērojami pieaugt.

Pilnvarotā pārstāvja maksa turklāt nav vienīgās izmaksas. Piemēram, Vācijā uzņēmumam jāreģistrējas iepakojuma reģistrā LUCID. Pati reģistrācija ir bez maksas, bet par iepakojumu, uz kuru attiecas sistēmas dalības pienākums, atsevišķi jānoslēdz līgums ar iepakojuma apsaimniekošanas sistēmas operatoru un jāmaksā par iepakojuma atkritumu savākšanu un pārstrādi.

UZZIŅAI

ES Regula par iepakojumu un iepakojuma atkritumiem ietekmēs visu iepakojuma piegādes ķēdi:

- ražotājus;
- importētājus;
- zīmolu īpašniekus;
- mazumtirgotājus;
- e-komercijas uzņēmumus;
- atkritumu apsaimniekošanas uzņēmumus.

Kas jāzina uzņēmējiem?

- Latvijā no 2026. gada 12. augusta vēl nav ieviesta jaunā iepakojuma regulā paredzētā ražotāju reģistrācijas kārtība. Līdz jaunās kārtības ieviešanai Latvijā turpina piemērot līdzšinējo kārtību atbilstoši spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem. Jaunais iepakojuma regulā paredzētais ražotāju reģistrs dalībvalstīs tiks izveidots pēc Eiropas Komisijas īstenošanas akta pieņemšanas. Latvijā jaunās reģistrācijas kārtības ieviešana šobrīd paredzēta 2028. gadā.

- Uzņēmumam, kas ražo vai iepakoj precī Latvijā un to piegādā citā Eiropas Savienības dalībvalstī, jānoskaidro arī tās valsts prasības attiecībā uz reģistrāciju un dalību paplašinātās ražotāja atbildības sistēmā. Tas ir īpaši būtiski, jo dalībvalstīs konkrētu prasību piemērošana un nacionālo sistēmu darbība var atšķirties. Tādēļ situācija, kad Latvijā noteikta prasība vēl nav piemērojama, automātiski nenozīmē, ka uzņēmumam tā nav jāņem vērā, ja produkts tiek laists citas dalībvalsts tirgū.

Kad izmaiņas jutīs patērētāji?

- Patērētājiem būtiskākās izmaiņas būs redzamas pakāpeniski.
- No 2027. gada 12. februāra restorāniem, kafējnīcām un citiem ēdināšanas

uzņēmumiem, kas piedāvā dzērienus vai gatavu ēdienu līdzņemšanai, būs jānodrošina iespēja patērētājam izmantot savu līdzpaņemto trauku. Šādu iespēju nedrīkstēs piedāvāt ar mazāk izdevīgiem nosacījumiem nekā vienreizlietojamā iepakojuma izmantošanu.

- No 2028. gada 12. februāra ēdināšanas uzņēmumiem, kas piedāvā ēdienu vai dzērienus līdzņemšanai, būs jānodrošina arī iespēja izvēlēties atkārtoti lietojamu iepakojumu.

- No 2028. gada beigām paredzēta arī vienota iepakojuma marķējuma ieviešana, lai patērētājiem ar viegli saprotamām piktogrammām būtu vienkāršāk atšķirt iepakojuma materiālus un tos pareizi šķirot.

- No 2030. gada paredzētas plašākas izmaiņas, tostarp ierobežojumi atsevišķiem vienreizlietojamās plastmasas iepakojuma veidiem. Tie skars arī atsevišķu porciju iepakojumu garšvielām, mērcēm, kafijas krējumam un cukuram viesnīcās, restorānos un kafējnīcās, kā arī noteiktu mazu vienreizlietojamu kosmētikas un higiēnas preču iepakojumu izmantošanu viesnīcās.

- No 2030. gada tiks piemērotas arī plašākas prasības iepakojuma samazināšanai, pārstrādājamībai, pārstrādātas plastmasas saturam un atkārtotai izmantošanai.

- Latvijas patērētājiem būtiska prasība, kas saistīta ar dzērienu iepakojuma depozīta sistēmu, nebūs jaunums – Latvijā depozīta sistēma darbojas kopš 2022. gada. Līdz 2029. gadam Latvijai būs jānodrošina iepakojuma regulā noteikto atsevišķās savākšanas mērķu sasniegšana.

Avots: Klimata un enerģētikas ministrija

KEM informē, ka Iepakojuma regulas ieviešana uzņēmumiem var radīt sākotnējās izmaksas, piemēram, saistībā ar iepakojuma dizaina maiņu, jaunu materiālu izmantošanu, marķējumu, atkārtotas izmantošanas sistēmu izveidi vai ražošanas procesu pielāgošanu. Vienlaikus nav iespējams noteikt vienotu regulas ietekmi uz visu uzņēmumu izmaksām vai gala cenām patērētājiem. Ietekme būs atkarīga

no konkrētā produkta, izmantotā iepakojuma, uzņēmuma izvēlētajiem risinājumiem un citiem tirgus faktoriem.

Eiropas Komisija gan ir ierosinājusi uz laiku apturēt prasību citā dalībvalstī iecelt EPR pilnvaroto pārstāvi uzņēmumiem, kas reģistrēti ES. Tomēr šis priekšlikums vēl nav pieņemts, tādēļ pašlaik spēkā ir Iepakojuma regulā noteiktā prasība.

Ir labāk, tomēr izsmēķi pludmalē vēl gozējas

Cigarešu izsmēķi joprojām ir viens no galvenajiem piesārņojuma avotiem pludmalēs, kas ne tikai izraisa riebumu, bet arī ievērojami iespaido dzīvo dabu. Arī ielās un parkos *benčiki* joprojām nevērtīgi aizlido zālienu un notekās. Tomēr situācija uzlabojas un izskatās cerīga, pauž pašvaldību pārstāvji, vides eksperti un kārtībsargi. Augļus nes ne tikai uzkopšana un pīpmaņu sodīšana, bet arī piemērota infrastruktūra un cilvēku informēšana.

Jums kaut kas izkrita!

Uzņēmuma “Tranzīts-L” sētniece Līga Rūtenberga uzkopj Raiņa parku Liepājā. Vidusdaļā iepretī skolai, kur parkā nāk bērni, izsmēķu gandrīz neesot, toties galos papildinām. Cigarešu gali visvairāk nomesti ap soliņiem, lai gan blakus tiem ir grūžu urnas. “Ir tādi cilvēki, kuri ne novērtē mūsu darbu. Viņi uzskata, ka sētnieks savāks,” saka L. Rūtenberga. Kamēr sētnieki strādā smēķētāju redzeslokā, cilvēki nenomet izsmēķi, jo var saņemt aizrādījumu. Gruzošana iet vaļā pēc viņu darba laika. “Ja tu izsmēķē cigareti, tad sameklē tuvāko urnu un izmet tur, nevis met pie zemes!” sētniece aicina pīpmaņus.

No šā gada Liepājas pašvaldības saistošie noteikumi paredz, ka smēķēt aizliegt ne tikai peldvietās, bet visā pludmalē, izņemot vietas, kur tas ir atļauts. Ir izdevies samazināt smēķēšanu un piegružošanu ar izsmēķiem, jo cilvēki zina, ka to nedrīkst un tiks piemēroti sodi, atzīst Liepājas pašvaldības policijas (LPP) priekšnieks Uldis Novickis. Viņaprāt, cilvēki kļuvuši apzinīgāki, jo arī baidās, ka blakus ejošais, sēdošais vai gulošais var izsaukt policiju.

LPP kontrolē smēķēšanu visā pilsētā, un kopš peldsezonas sākuma Liepājā kopā konstatēti 182 pārkāpumi. Pludmalē no tiem vien daži, jo policijas patruļas klātbūtnē cilvēki nesmēķē. Iedzīvotāju ziņojumu par publiskām vietām ir maz. “Pārsvarā esam strādājuši paši, patruļas kontrolēja un fiksēja pārkāpumus. Reaģēts uz videonovērošanas kameru signāliem,” stāsta LPP priekšnieks. Zvani un iesniegumi visbiežāk nāk no dzīvojamām mājām, kur smēķētāji apgrūrina kaimiņus.

Kārtībsargi ievērojuši, ka cilvēki mazāk kūpina cigaretes, populārāki ir veipi un salti. Aizliegumi attiecas uz jebkādu smēķēšanu, taču tabakas karsēšanas iekārtas cilvēki pa zemi nemetā.

Policijai aizrādot par smēķēšanu, tiek pasekots līdzī, lai pārkāpējs cigareti nodzēs un atbilstoši izmet. “Mūsu patruļas redz, ka priekšā ejošais cilvēks nomet izsmēķi zemē. Tad seko policista sakāmais: “Atvainojiet, jums kaut kas izkrita,” norāda LPP priekšnieks. Sākumā parasti skan iebildumi, taču visu fiksējušas ķermeņa kameras. Iespējams, smēķētājs to atcerēsies un nākamreiz zemē nemetīs.

Pilsētas centrā un dienvidrietumos smiltis regulāri sijā, toties Karostas pludmalēs un Beberliņu peldvietā vasaras laikā izaug nepatīkams izsmēķu kultūrlānis. “Būtu labi, ja mūs izsauktu un norādītu. Kad parādās patruļa, protams, visiem mutes tukšas un smaids līdz ausīm. Mēs turp braucam, taču cilvēki ir iemānījušies pīpēt un netikt pieķerti, izsmēķus veikli aizmet. Varbūt vajadzētu ierīkot vietu smēķēšanai, lai vismaz izsmēķi nonāktu urnā,” spriež U. Novickis.

Priecīgs šoks

SIA “Zaļā josta” īstenotais pilotprojekts Liepājā sniedz pirmos sistemātiski izmērītos pierādījumus tam, ka mērķēta infrastruktūra un sabiedrības izglītošana spēj dot reālu efektu. Pilotteritorijās vidē nonākušo izsmēķu daudzums samazinājies par trešdaļu.

Kamēr vien cilvēki piekops kaitīgo ieradumu, izsmēķi nekur nepazudīs. Galvenais ir pārliecināt sabiedrību neatstāt tos dabā un nepiesārņot mūsu dzīves vidi

Egona ŽIVERTA foto

UZZINĀI

Pludmales piesārņojums

- Kopš 2012. gada kopējais atkritumu daudzums Liepājas piejūras teritorijā samniedz vidēji 358 atkritumu vienības 100 pludmales metros. Šis rādītājs vērtējams kā kritisks.
- Ilgtermiņa monitoringa dati uzrāda šokējošus smēķēšanas atkritumu piesārņojuma rādītājus – Liepājas piekrastes teritorijā vidējais skaits ir 22,5 atkritumu vienības 10 pludmales metros, to ipatsvars no kopējā atkritumu daudzuma – 37,23%.
- 2023.–2025. gada periodā Liepājas pludmaļu 100 metros atrastas 196 smēķēšanas atkritumu vienības, kas pat norāda uz nelielu situācijas pasliktināšanos kopumā, salīdzinot ar 2020.–2022. gadu, kad smēķēšanas atkritumu noslodze bija 186 atkritumu vienības 100 pludmales metros.

Avots: “Zaļā josta”

Tas ir rezultāts integrētā LIFE projekta “Atkritumi kā resursi Latvijā” aktivitātēm, kurās “Zaļā josta” sadarbībā ar Liepājas pašvaldību pirms 2025. gada peldsezonas pilsētas pludmalēs uzstādīja trīs vides objektus, kas gan vizuāli pievērš uzmanību piesārņojuma problēmai, gan darbojas kā izsmēķu urnas. Notika arī sabiedrības izglītošanas pasākumi. Liepājas pieredze pēdējo divu gadu laikā sniedz skaidru pierādījumu – ar mērķtiecīgu rīcību izsmēķu radīto problēmu ir iespējams risināt.

2025. gada izskaņā veiktās kontroles monitoringa dati apliecina, ka kopējais vidējais smēķēšanas atkritumu piesārņojuma samazinājums 2023.–2025. gadā ir 33%. Vislabākie rezultāti sasniegti Karostā, kur sākotnējā izvērtējumā parādījās arī vislielākie izaicinājumi. Šis rādītājs pierāda, ka ne tikai apziņas celšana, bet konkrēta infrastruktūra strādā, uzsver projekta īstenotāji.

“Mērķtiecīga infrastruktūra, kas cilvēkiem piedāvā ērtu un saprotamu veidu, kā rīkoties ar cigarešu izsmēķiem, kopā ar sabiedrības informēšanu rada ilgstošas pārmaiņas,” saka SIA “Zaļā josta” valdes priekšsēdētājs Jānis Lapsa. Dati un pieredze ir nozīmīgi arī citām piejūras pašvaldībām, kurās cilvēku plūsma un aktivitātes rada slodzi videi.

Pozitīvo tendenci redz arī pašvaldības. “Izvēlētais kurss ir pareizs,” uzsver Liepājas domes Vides daļas vides aizsardzības vecākā speciāliste Diāna Žilvinska. Pludmales apsaimniekotāji stāsta, ka kļūst arvien labāk, tiešām palīdz aprīkojums smēķēšanas vietās. “Šo infrastruktūru lieto, smēķētāji to vērtē atzinīgi. Prasās vēl izglītojošais moments – lai nemet citus atkritumus, kas nosprosto urnu, un to ir grūti iztīrīt,” atzīmē D. Žilvinska.

Katrā Rīgas oficiālajā peldvietā ierīkota smēķēšanas vieta ar atbilstošu urnu izsmēķu savākšanai, stāsta pašvaldības

Peldvietu un aktīvās atpūtas zonu nodalās vadītāja Tatjana Židele. Glābšanas dienesta darbinieki peldsezonā uzrauga, lai peldvietās nesmēķē. “Pa skaļruni aizrāda, brīdina un kaunina. Bezkaunīgākajiem arī sastādīti protokoli,” viņa norāda. Populārajā Vecāķu pludmalē novietots līdzīgs vides objekts kā Liepājā ar urnu un informāciju par to, ka izsmēķi nesadalās un nepazūd, bet kaitē dzīvajai dabai, cilvēkiem un videi. Visās peldvietās sijā smiltis. Tāpat informatīvās kampaņās izglīto iedzīvotājus. “Rezultātā uzlabojumi ir, cilvēki respektē smēķēšanas vietas peldvietās. Mūsu novērojums – iedzīvotāji kļuvuši stipri atbildīgāki, kā arī izsmēķu daudzums mazinās, īpaši jūras peldvietās,” saka T. Židele.

Šā gada piekrastes atkritumu monitoringa datu vēl nav, taču kampaņas “Mānā jūra” vadītājs Jānis Ulme apstiprina ievērotos uzlabojumus. “Man pašam par lielu šoku, bet priecīgu, pēc datiem beidzamajos divos gados kļuvis labāk, arī šogad tendence turpinās,” viņš norāda. Protams, būtiski, ko mēs saprotam ar “labāk”. Ja agrāk Latvijā bija vidēji 120 izsmēķi uz 100 metriem, bet 2025. gadā – 80, tas ir uzlabojums, bet tāpat ir par 60 vairāk nekā Eiropas Savienības noteiktais labas jūras vides stāvokļa sliekšnis. Izsmēķu skaits pludmaļu datos iet uz leju visā Latvijā. J. Ulme to gan saista arī ar netipiski mazajām pludmaļu noslodzēm divās pēdējās vasarās.

Pie jūras ir informatīvie plakāti, bet ko darīt citur pilsētvidē? Sabiedrība jāizglīto, jo arī uz ielas katram policistu nepieliksi, pauž D. Žilvinska. Visām pašvaldības iestādēm izdalīti “Zaļās jostas” plakāti ar informāciju, ka izsmēķis nav tikai papīriņš. Taču Vides daļā atzīst, ka ar šādu vēstījumu, kas nav pats patīkamākais, grūti iekļūt pārblīvītajā informācijas telpā. “Tēmu turpināsim aktualizēt arī citos projektos. Jācer uz jauno paaudzi, kurai vides apziņa ir lielāka,” saka vides speciāliste.

“Arī pilsētvidē ir uzlabojumi tajās vietās, kur kaut ko dara un piedomā,” saka J. Ulme. Viņaprāt, vislabāk strādā saprātīga kombinācija – informēšana, kontrole, infrastruktūra, apsaimniekošana. “Arī cīņās ar vējdzirnavām nes augļus,” viņš atzīst. Tur, kur nekas netiek darīts, un J. Ulme kā piemērus min autostāvvietas Pāvilostā, Vitupē un Papē, piegružošanas tendence ir augoša.

Latvijas vides aizsardzības fonds

Materiāli tapuši ar Latvijas vides aizsardzības fonda atbalstu. Par publikāciju saturu atbild SIA “Kurzemes Vārds”.